

GAB AKADEMİ

Cilt/Vol: 2 Sayı/Num: 1
Haziran/June 2022
ISSN 2792-0194

Türk İstiklal Harbi'nde İnönü Muharebeleri

The Battles of İnönü in The Turkish War of Independence

Burak ÖNER

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

MA student, Ankara Yıldırım Beyazıt University

Ankara, Turkey

burak.oner.878916@hotmail.com orcid.org/0000-0003-4802-3669

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 23.05.2022

Accepted / Kabul Tarihi: 12.06.2022

Published / Yayın Tarihi: 28.06.2022

Pub Date Season / Yayın Sezonu: June / Haziran

Volume/ Cilt: 2 Issue/ Sayı: 1 Pages/ Sayfa: 123-145

Türk İstiklal Harbi'nde İnönü Muharebeleri

Özet

Türk İstiklal Harbi; Türk milleti ve ordusunun 1919 – 1922 yılları arasında Kuva-yı Milliye, kongreler ve muharebeler safhalarından oluşan siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak verdiği bağımsızlık mücadelesidir. Devletin ve milletin tüm alanlarda verdiği bu mücadelenin en önemli bölümünü hiç şüphesiz muharebeler safhası oluşturmuştur. Bu işgal ve mücadele günlerinde uygulanacak başarılı askeri hamleler, maksadın hasıl olması cihetiyle önem arz etmiştir. Anadolu'nun güzide yerleri birer birer işgal edilirken yerel kuvvetlerle başlayan vatan savunmasının Ankara merkezli milli bir mücadeleye dönüşmesiyle Türk milleti nezdinde Türkiye Büyük Millet Meclisi çizgisini belirlemiş ve askeri stratejilerini buna göre uygulamıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde şekillenen Milli Mücadele'nin askeri açıdan kapsamlı ilk zaferleri olan İnönü Muharebeleri, hem verilen mücadelenin sağlam bir zemine oturmasını sağlamış, hem de askeri yapılanmayı güncellenen tensikat ile daha pragmatik bir düzeye ulaştırmıştır. Bu kapsamda söz konusu dönemin siyasi ve askeri politikalarında İnönü Muharebeleri doğrudan etkili olmuştur. Türk devlet geleneği doğrultusunda sahip olunan tarihi süreç ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin içinde bulunduğu cari durum göz önüne alınırsa, İnönü Muharebeleri öncesinde, icrasında ve sonrasında askeri stratejide takip edilen hassas ve öngörülü düzey tam manasıyla anlaşılabilir. Bu niyet ve maksatla söz konusu çalışmada; yeni Türk Devletinin doğum sürecinde ilk ve kritik zaferler olma özelliği taşıyan İnönü Muharebeleri Milli Mücadele dönemi içerisinde değerlendirilerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnönü Muharebeleri, Milli Mücadele, Mustafa Kemal Atatürk, Türk İstiklal Harbi, Türkiye Büyük Millet Meclisi.

The Battles of İnönü in The Turkish War of Independence

Abstract

Turkish War of Independence; It is the political, military, economic, social and cultural independence struggle of the Turkish Nation and Army between the years 1919-1922, consisting of the stages of Kuva-yı Milliye, congresses and battles. The most important part of this struggle of the state and nation in all areas was undoubtedly the battle phase. Successful military moves to be implemented in these days of occupation and struggle were important in terms of achieving the aim. While the eminent places of Anatolia were occupied one by one, the defense of the homeland, which started with local forces, turned into a national struggle based in Ankara, and the Turkish Grand National Assembly determined its line in the eyes of the Turkish Nation and implemented its military strategies accordingly. The Battles of İnönü, which were the first military victories of the National Struggle, shaped under the leadership of

Mustafa Kemal Atatürk, not only ensured that the struggle was settled on a solid ground, but also brought the military structure to a more pragmatic level with the current staff arrangement. In this context, the Battle of İnönü had a direct impact on the political and military policies of the period in question. Considering the historical process in line with the Turkish State tradition and the current situation of the Turkish Grand National Assembly, the sensitive and foresighted level followed in military strategy before, during and after the Battle of İnönü can be fully understood. With this intention and purpose, in this study; Inonu Battles, which are the first and critical victories in the birth process of the new Turkish State, will be evaluated and explained during the National Struggle period.

Key Words: Battles of İnönü, National Struggle, Mustafa Kemal Atatürk, Turkish War of Independence, Turkish Grand National Assembly.

Giriş

Askeri ve siyasi tarihinin en buhranlı dönemlerinden birinin sonunda imzalanan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu ilk kez büyük ölçekli toprak kaybı yaşamıştır. Bu tarihten sonra en genel anlamda; art arda gelen askeri ve siyasi başarısızlıklar ve bunların sonucu olarak oluşan ekonomik dar boğaz, çağa ve teknolojiye uyum sağlama çabaları kapsamında yabancı devletlerle girilen so-syo-kültürel mücadele ve devletin son döneminde uzun yıllar devam eden savaşlar, tarihteki en büyük Türk İmparatorluklarından biri olan Osmanlı İmparatorluğu'nu sona doğru yaklaştırmış, Milli Mücadele sonunda yeni bir Türk Devleti tarih sahnesine çıkmıştır.

Milli Mücadeleyi her şeyden önce dönemin şartlarına göre değerlendirmek gerektiği düşünülmektedir. Milli Mücadele dönemi; Osmanlı İmparatorluğu topraklarında 1911 yılında Trablusgarp Harbi ile başlayan, 1912-1913 Balkan Harpleri ve 1914-1918 Birinci Cihan Harbi ile devam eden müteakibinde 1919 - 1922 Türk İstiklal Harbi ile sona eren, devleti ve milleti maddi/manevi anlamda tüketmiş, uzun yıllar devam eden bir savaşlar silsilesinin son üç yıllık dönemidir. Ancak Türk İstiklal Harbi mevcut devleti kurtarmak için değil, milleti ve öz vatani kurtarmak maksadıyla yapılan bir mücadeledir ve bu mücadele ile milli bilinç askeri ve siyasi kadrolarda da karşılık bulmuştur.¹

Mondros Mütarekesi'nin 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasından sonra İtilaf Devletleri orduları 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'u işgal etmiş, aynı tarihte İstanbul'a gelen Mustafa Kemal Paşa "Geldikleri gibi giderler!" diyerek, istiklal ateşini

1 Mesut Uyar ve Edward J. Ericson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, 3.Baskı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 535.

düşüncelerinde yakmıştır.² Halkın ve ordunun ulusal bir amaç etrafında birleştiğini gören ve bunu organize ederek Milli Mücadelenin lideri olan Mustafa Kemal Paşa, orduyu ve milleti tek bir hedefe yönelterek bu mücadeleyi yürütmüştür.³

15 Mayıs 1919 tarihinde ilk Yunan tümeni İzmir önlerine gelmiş ve bir süre sonra birlikler karaya çıkmaya başlamıştır.⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'dan ayrılmasından bir gün önce meydana gelen bu işgal Türk milletini derinden sarsmış, bağımsızlık atешini perçinlemiş ve halkın aynı istikamet doğrultusunda bağımsızlığa yönelmesini hızlandırmıştır. 9'ncü Ordu Müfettişliği⁵ görevi ile Anadolu'ya geçen ve Osmanlı hükümetinin idari ve askeri olarak yetkilendirdiği amir konumunda olan Mustafa Kemal Paşa,⁶ milli hakimiyet fikri gereği bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti tarafından İstanbul'a geri çağırılmış, kabul etmediği için ordu ile ilişkisi kesilmiş ve yetkileri alınmış olarak istiklal mücadelesine devam etmiştir. Bu doğrultuda Erzurum ve Sivas'ta icra edilen kongrelerden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yürürlüğe girmesinde de ciddi gayretler sarf etmiştir.⁷

Türk İstiklal Harbi Kuva-yı Milliye ile bölgesel olarak başlamış ve doğuda Ermeniler, güneyde Fransızlar, kuzeyde Rum çetelerle mücadele edilmiştir. Amasya Genelgesi, Havza Bildirisi, Erzurum ve Sivas Kongrelerine müteakip, 16 Mart 1920'de Osmanlı Mebusan Meclisi çalışmalarına son vermek zorunda kalınca, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve hassas günler geçiren Ankara hükümeti, bir yandan siyasi meseleleri halletmeye çalışırken diğer yandan ordunun yeniden teşkil çalışmaları üzerinde durmaya başlamıştır.⁸

Yunan ordusu 22 Haziran 1920 tarihinde taarruzla Milne Hattı'nı geçerek ve Bursa – Uşak hattını ele geçirerek, Türklere barış şartlarını kabul ettirmek ve Milli Mücadeleyi sekteye uğratmak istemiştir. ⁹ Bu durumun ardından Mustafa Kemal Paşa

2 Andrew Mango, *Sultan'dan Atatürk'e Türkiye*, (İstanbul: Pegasus yayınları, 2011), 59.

3 Halil İnalçık, *Osmanlı ve Avrupa*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2017), 100.

4 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, 2/1, 2.Baskı, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994), 42.

5 Osmanlı ordusunda başlatılan yeniden teşkil çalışmaları kapsamında 12 - 15 Haziran 1919 tarihinden itibaren 9'uncu Ordu Müfettişliği, 3'üncü Ordu Müfettişliği olarak yeniden adlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren Mustafa Kemal Atatürk 3'üncü Ordu Müfettişi olarak görev yapmıştır. Bkz. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Sayı: 1, Belge Nu: 20 – 21, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1952), 48 - 51.

6 Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 479.

7 İlber Ortaylı, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 168.

8 Zekeriya Türkmen, "Ordulaşan Millet: Türkler Birinci Dünya Harbi'nden Türk İstiklal Mücadelesine Uzanan Süreçte Ordu – Millet dayanışması", *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü*, Ed. A.Sefa Özkaya, 3.Baskı, (İstanbul: Kronik Kitap, 2020), 742.

9 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, 2/2, 3.Baskı, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999), 240.

ordunun tekrar organize edilmesi ve teşkilatlanmasının gerekliliği doğrultusunda meclis çalışmalarına başlamıştır. İlk etapta Yunan ordusuna karşı güçsüz ve dağınık durumda kalan milli kuvvetler, T.B.M.M.'nin 24/25 Haziran 1920 tarihinde yayınlanan genelgesi ile "Batı Cephesi" çatısı altında birleştirilmiş ve Komutanlığına Ali Fuat Cebesoy getirilmiştir. Daha sonra 12 Temmuz 1920 tarihinde düzenli birliklerin yeniden teşkilatlanması ve personel olarak ikmal Meclis'te kararlaştırılmıştır.¹⁰

İlerleyen dönemde Cephe Komutanı Ali Fuat Paşa, Çerkez Ethem'in komuta ettiği Kuva-yı Seyyare birliği ve sahip olunan nizami tümenler ile Gediz mevzilerini tutan Yunan birliklerine taarruz etmek istemiş, fakat bu isteği Genelkurmay Başkanlığı tarafından riskli bulunmuş ve reddedilmiştir. Ali Fuat Paşa yine de 24 Ekim 1920 tarihinde birliklerine harekât emri vermiş, ancak kuvvetlerimiz Yunan ordusu karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Başarısız Gediz Muharebesinden sonra askeri teamüller gereği Ali Fuat Paşa görevinden alınarak Moskova Büyükelçisi olarak görevlendirilmiştir.¹¹ Daha sonraki süreçte 9 Kasım 1920 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Batı Cephesi teşkilatı ve komuta kademesi değişmiş, Batı cephesi Komutanlığına Miralay İsmet Bey getirilirken, Güney Cephesi Komutanlığına Refet Paşa getirilmiştir. Müteakip dönemde ordu ile ilgili çalışmalar kapsamında çıkarılan kanunla Kuva-yı Milliye yapılanması 15 Aralık 1920 tarihinde T.B.M.M. tarafından lağvedilmiştir. Böylelikle düşmanla harp etme yetkisi, tensikati yapılan Türk ordusuna verilmiştir.¹² Bu kapsamda gerek iç isyanlarla, gerekse işgalcilerle mücadele askeri ve siyasi olarak bir sisteme oturtulmaya çalışılmıştır.

1921 yılından itibaren düzenli ordu birliklerinin yeniden teşkilinin olgunlaşmasıyla birlikte İstiklal Harbi'nin muharebeler safhası başlamış ve Türk ordusu çok çetin savaşlar verdiği gibi çok etkili zaferler de kazanmıştır. Askeri safhadaki ilk zafer 6 - 11 Ocak 1921 tarihli Birinci İnönü Muharebesi olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin eldeki imkânlar doğrultusunda yeniden teşkilini ve ikmalini sağladığı düzenli birliklerin bu savunma savaşını kazanması daha sonra kazanılacak zaferlerin müjdecisi olmuştur.¹³

Birinci İnönü Muharebesinden sonra 1 Mart 1921 tarihinde Türk – Afgan Dostluk Antlaşması ve 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması imzalanarak¹⁴ dış politikada dostluk

10 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (T.B.M.M. Hükümeti Dönemi 23 Nisan 1920-29 Ekim 1923)*, 4/1, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984), 117 – 118.

11 Hamza Eroğlu, "İsmet İnönü ve I. ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2/4, (1985): 68.

12 Ergün Öz Akçora, "Batı Cephesinin Kuruluşu ve Birinci İnönü Muharebesindeki Yeri", *Fırat Üniversitesi Dergisi*, 1/2, Elazığ: (1987): 18.

13 Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, 4.Cilt, (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974), 25.

14 Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 27. Baskı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 160-161.

ilişkileri kurulmaya başlanmıştır. Bu esnada İtilaf Devletleri 23 Şubat 1921’de düzenlenen Londra Konferansına Osmanlı İmparatorluğu ve T.B.M.M. temsilcilerini birlikte çağırarak, oluşan bu ikilikten yararlanmak ve Türkleri barış umuduyla oyalamak istemiştir. Barışa verilen değer nedeni ile Ankara hükümeti nezdinde de konferansa iştirak edilmiş fakat konferans bitmeden Yunan ordusu yeniden taarruza geçmiştir. İtilaf Devletlerinin beklemedikleri zafer gerçekleşmemiş, 23 Mart - 1 Nisan 1921 tarihleri arasında meydana gelen İkinci İnönü Muharebesi de Türk ordusunun zaferi olarak tarihte yerini almıştır.¹⁵ Daha sonra gerçekleşen Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri, Kütahya – Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Türk Büyük Taarruzu da Türk milletinin vatan ve bağımsızlık için verdiği mücadelesinin birer nişaneleridir.

Türk milleti ve ordusunun istiklali için verdiği bu kutsal mücadelesini kesin sonuçlu zaferle taçlandıran Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın, 30 Ağustos 1922 tarihinde meydana gelen Dumlupınar Meydan Muharebesi ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularına hitaben yayımladığı beyanname şu sözlerle bitmektedir; *“Bütün arkadaşlarımın Anadolu’da daha başka meydan muharebeleri verileceğini dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin aklını, yiğitliğini ve gayretini yarışırçasına göstermeye devam etmesini isterim. Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!”*¹⁶

Türk ordusu Bursa ve İzmir üzerine yürüyerek öz vatanı Anadolu’yu kurtarmıştır. Yunan ordusunun İzmir ve Bursa’dan çekilmesi ile Anadolu topraklarında artık Yunan askeri kalmamış, Doğu Trakya ve Edirne’nin bağımsızlığı Mudanya Mütarekesi’nin en mühim konusu olmuştur. Bu konu; Yunan ordusunun Meriç Nehri batısına çekilmesi ve bir ay sonra da bahse konu bölgeleri Türkiye Büyük Millet Meclisine teslim etmesi kararı ile aşılmıştır.¹⁷ Böylelikle Milli Mücadelenin askeri safhası 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Mütarekesi ile sona ermiştir.

Bu doğrultuda İnönü Muharebeleri kronolojik sürece uygun olarak nedenleri, ceryan tarzı, sonuçları, idari hususları çerçevesinde dönemin siyasal ve ekonomik faktörleri harmanlanarak anlatılmaya çalışılacaktır.

15 Mehmet Çanlı, “Milli Mücadele’de Uygulanan Askeri Strateji”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, (Ankara: 2019), 270 – 275.

16 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi)*, Sayı:129, Belge Nu: 65, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2012), 216.

17 Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya*, 216.

1. Birinci İnönü Muharebesi

1.1. Birinci İnönü Muharebesinin Nedenleri ve Orduların Durumları

Birinci İnönü Muharebesini doğuran nedenlerin çıkış noktası Yunan kaynaklı stratejiler olmuştur. Yunan hükümeti siyasi varlığını Anadolu seferine bağlamış ve bu konuda İtilaf Devletlerini de memnun etmek istemiştir. Muharebenin nedenlerinin siyasi ve genel boyutunu bu husus oluştururken, nedenlerin alt başlıkları arasında Türk ordusunun 1920 sonlarından itibaren Çerkez Ethem hadisesi ile meşgul olması ve kuvvetini bölmesinden ötürü harekât açısından uygun ortamın oluşması görülmüştür. Bunun dışında kendisinin işgaline bırakılmış Batı Anadolu bölgesinden doğuya hareketle, oluşumunu tamamlamadan milli hükümeti egale etmeyi, Türk askeri kuvvetlerini yok etmeyi ve İtilaf Devletlerinin hazırladığı barış şartlarını kabul ettirerek “Megali İdea” çerçevesinde işgal ettiği topraklarda kalıcı olmayı planlayan Yunanlılar, bunu gerçekleştirmek için ilk adım olarak o tarihte Türk ordusunun ulaşım ve ikmal merkezi olan Eskişehir istikametine taarruz etmeyi uygun bulmuştur. Ayrıca söz konusu tarihlerde Yunan karargâhına gelen istihbaratlar Türk ordusunun Afyon istikametinden taarruz edebileceğini hissettirmiştir. Bu duruma engel olmak ve ilk hamleyi yapan taraf olmak adına Yunan ordusu harekâtını planlamıştır. Taarruz için şartların uygunluğu ve zamanın kısıtlılığı Yunan kurmaylarını kış mevsiminde hazırlıksız bir harekâta itmiştir.¹⁸

Siyasi ve askeri sebeplerin yanında Yunan ordusunu muharebeye yönelten ekonomik ve psikolojik sebeplerde bulunmaktadır. Yunan hükümeti tüm ekonomik imkânlarını “Anadolu Seferi” için seferber etmiştir. Bu denli kapsamlı bir harekâtı uygulayacak bu büyüklükteki bir orduyu savaş halinde tutmak finansal olarak ancak İtilaf Devletlerinin desteği ile mümkün olmuştur. İngiltere ile siyasi olarak farklı çizgilerde olan Kral Konstantin’in tahta geçmesi ile birlikte verilen ekonomik destek durdurulmuştur. Bu desteğin tekrar devam etmesi ise ancak Yunan yönetiminin İtilaf Devletlerinin Anadolu toprakları üzerindeki çıkarlarına uygun hareket etmesi ile mümkün görünmektedir. Birinci İnönü Muharebesinin ekonomik sebebini bu husus oluşturmuştur. Kral Konstantin’in iktidara gelmesiyle birlikte Küçük Asya ordusunun komutanlığına General Papulas getirilmiştir. Askeri komuta heyetinin kendilerini ispatlama çabasına Kralın ve komutanların “Megali İdea” hayali eklendiğinde, süreci savaşa götüren psikolojik sebepler de ortaya çıkmıştır.¹⁹

Birinci İnönü Muharebesinin öncesinde, Eskişehir merkezli Batı Cephesi Komutanlığı bünyesinde; Geyve’de Geyve Dolayları Komutanlığı, Yenişehir’de Yenişehir

18 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, 2/3, 3.Baskı, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999), 148 - 149.

19 İbrahim Tavukçu, “Milli Mücadele’de İnönü Muharebeleri”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tez Nu: 609267, (Ankara: 2019), 44 - 46.

Dolayları Komutanlığı, İnegöl'de İnegöl dolayları Komutanlığı, Uşak kuzeyi ve Gediz bölgesinde 61'inci Tümen, Domaniç batısında ve Yunuslar mevkiinde 11'inci Tümen, Yenişehir – İnegöl – Bilecik uzantısında 24'üncü Tümen, Gediz ve Aşıkpaşa mevkiinde 1'inci Süvari Tugayı, İznik doğusunda Gökbayrak Taburu ve bölge içerisinde dağınık olarak Milli Müfrezeler bulunmaktadır. Bu birliklerin 05 Ocak 1921 tarihli tespit edilen sayısal verileri; 245 subay, 5223 er, 2266 tüfek, 946 süngü, 27 makinalı tüfek ve 10 adet sahra topu şeklindedir. Batı Cephesi dışında ise merkezi Kütahya'da bulunan Güney Cephesi Komutanlığı bünyesinde; Afyonkarahisar'da 12'nci Kolordu karargâhı, İstihkam Taburu ve 1'inci Numune Alayı ile 6'ıncı ve 69'uncu Piyade Alay Komutanlıkları, Menderes bölgesinde 57'inci Piyade Tümeni, Kütahya'da 1'inci ve 2'nci Süvari Grubu, 23'üncü ve 8'inci Tümen Komutanlıkları, Konya'da 2'nci Numune Alayı ve 41'inci Tümenin bir taburu bulunmaktadır. İhtiyat birlikleri ise Genelkurmay Başkanlığı emrinde Ankara'da 4'üncü Piyade ve 3'üncü Süvari Tümen Komutanlıkları, Kastamonu'da 4'üncü Piyade Alayı ve Polatlı'da bir Depo Alayı şeklinde tespit edilmiştir.²⁰ 10 Ocak 1921 tarihinde Birinci İnönü Muharebesine katılan birliklerin sayısal verileri ise; 8500 askeri personel, 5500 tüfek, 47 makinalı tüfek ve 28 sahra topu²¹ şeklinde belirlenmiştir.

Birinci İnönü Muharebesinden hemen önce karargâhı İzmir'de bulunan Yunan ordusu yedi tümen komutanlığı ve bir süvari tugayı olarak konuşlanmıştır. Bu tertiplenme; Bursa bölgesinde 3'üncü İzmir Kolordusu 3 Tümeni ve tümenlere bağlı 9 alayı ve Mudanya kesiminde bulunan bir süvari tugayı, Uşak bölgesinde 1'inci Kolordu karargâhı, 2'nci, 13'üncü ve 1'inci Tümen Komutanlıkları, Alaşehir mevkiinde 3'üncü Tümen Komutanlığı ve daha batıda 2'nci Kolordu Karargâhı şeklinde gerçekleşmiştir.²² Bu birliklerden Birinci İnönü Muharebesine katılan birliklerin sayısal değerleri ise şu şekildedir; 227 subay, 15.816 er, 12.500 tüfek, 120 makinalı tüfek ve 72 adet sahra topu.²³

Muharebenin Türkler ve Yunanlılar tarafından yapılan planlamalarına göre birlikler bölgelerine konuşlandırılmıştır. Bu planlamalarda Türk ordusu önceden hazırlanan bir plana sahip değilken, genel strateji ordunun yeniden teşkili tamamlanana kadar Yunanlılara karşı savunmada kalmak üzerine olmuştur. Bu doğrultuda yapılan planlama, savunma hattının İnönü mevziin kuzeyini 24'üncü Tümen ile güneyini 11'inci Tümen ile savulması şeklinde olmuştur. 61'inci Tümen ve 1'inci Süvari Tugayı Çerkez Ethem ve Kütahya kesiminden gelecek taarruzları kıracaktır. Muharebenin ihtiyatı ise Polatlı'da bulunan Depo Alayı ve 4'üncü Tümen Komutanlığı olacaktır. Güney Cephesinde bir hareketlilik olmadığı takdirde ise cephe süvarileri Ankara isti-

20 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 145 - 147.

21 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)*, 7, (Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, 1975), 233.

22 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 147 - 148.

23 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler*, 7, 1975, 232.

kametini kapatacaktır. Yunan ordusu ise taarruz planını, Bilecik – Bozüyük – Eskişehir istikametinde olacak şekilde planlamış, bu bölgede bulunan ikmal noktaları, demiryolu hatları, köprüleri kullanılamaz hale getirmek ve Türk ordusunu kesin biçimde yok etmek üzerine kurmuştur.²⁴

Tarih 06 Ocak 1921'e doğru ilerlerken Türk ve Yunan orduları muharebe sahasında askeri gereklilikleri yerine getirmekle meşgul olmuştur şeklinde düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu gerekliliklerin en önemlileri harp talimi, ikmal, muhabere ve istihbarat faaliyetleridir. Çünkü savunma yapacak taraf için taarruzun nereden ve nasıl yapılacağı ne kadar önemli ise, taarruz yapacak taraf içinde taarruzu nereden ve nasıl yapması gerektiği o kadar önemlidir. Yunan ordusunun askeri harekâtı bu soruların cevapları doğrultusunda başlarken, Türk ordusunun savunması da cari duruma göre şekillenmiştir.

1.2. Birinci İnönü Muharebesinin Gerçekleşmesi, Siyasi – Askeri – Ekonomik - Toplumsal Sonuçları ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Yunan ordusu 06 Ocak 1921 tarihinde aktarılan nedenler ve planlama dâhilinde Anadolu'nun içlerine hareketle harekâta başlamıştır. 24'üncü Tümen Komutanı Atf Bey aynı gün yazdığı raporunda Yunan ordusunun taarruzunu Batı Cephesi Komutanlığına ve Genelkurmay Başkanlığına bildirmiştir.²⁵ Muharebenin başlangıcında Batı Cephesi'ne bağlı 11'inci ve 61'inci Tümen Komutanlıkları ile 1'inci Süvari Tugayı Çerkez Ethem hadisesi ile uğraştığından, Yunan ordusunun taarruzu ile karşılaşacak sadece 24'üncü Tümen, 11'inci Tümenin 126. Alayı ve Gökbayrak Taburu kalmıştır. Ancak durumun kritikliği nedeni ile Genelkurmay Başkanlığı emri doğrultusunda Çerkez Ethem hadisesi için 61'inci Tümen yerinde bırakılarak 11'inci Tümen, ihtiyatta bulunan 4'üncü Tümen ve 1'inci ve 61'inci Tümenlerin birer alayı İnönü bölgesine yollanmıştır.²⁶ Bu şekilde kuvvet dengesi sağlanmaya çalışılarak, Türk ordusunun savunma gücü arttırılmak istenmiştir. Bu hal tarzı bazı bölgelerde işe yarasada Yunan ordusunun İnönü önlerine gelmesini engelleyememiştir. Nitekim 07 Ocak 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanı Vekili Fevzi Paşa'nın Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği bilgilendirme raporu da bu doğrultudadır. Raporun birinci maddesinde *“Yenişehir mıntkasında düşmanın bu sabah saat 7.30 evvel de bir alay piyade ve bir alay süvari ile iki batarya sahra ve iki cebel (dağ) topundan mürekkebe bir kuvvetle Köprühisar mevzilerimize vukubulan taarruzunu saat 9.00 evvelde kitaâtımızın muannidâne sebat ve mukâvemeti karşısında akim kalmış ve mukâbil taarruzumuz neticesinde mühim zayiât vererek münhezimen tard edilmiştir. Düşman bilâhire bir piyade alayıyla takviye edilmiş olduğu halde Köprühisar'ın dört kilometre garbinde ordugâha geçmiştir. İnegol mıntkasında düşman iki piyade ve*

24 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 149 - 150.

25 Hüsnü Özlü, “Harp Raporlarına Göre Birinci İnönü Muharebesi'nin Analizi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 28/82 (2012): 30.

26 Tavukçu, “Millî Mücadele'de İnönü Muharebeleri”, 57 - 58.

iki suvari alayıyla Nazif Paşa mevziindeki kıtaatımıza taarruz etmiş faik duşman karşısında mezkur mevzii tahliye eden kıtaatımız evvelce aldıkları talimata tevfikân Pazarcık garbindeki mevzilere çekilmiştir.” şeklinde bilgi verilmiştir.²⁷

8 Ocak 1921 tarihinde ilerlemesini devam ettirerek askeri üstünlüğü elinde bulunduran Yunan ordusu bölgesel savunmaları ileri atarak Türk birliklerinin çekilmesine neden olmuştur. Müteakibinde Yunanlıların İzmir Kolordusu taarruza başlamış ve zayıf Türk kuvvetlerini geri çekilmeye mecbur ederek 9 Ocak 1921 tarihinde İnönü mevzilerine dayanmıştır. 9 – 10 Ocak 1921 tarihinde Yunan ordusu ile Türk ordusu arasında en zor muharebeler meydana gelmiştir.²⁸ Türk ordusu savunma hatlarını birlikleri imha derecesinde sarsılıncaya kadar korumuştur. Ancak birlik yetersizliği nedeniyle Eskişehir, dolayısıyla Ankara istikametlerini daha sağlam şekilde kapatmak maksadıyla Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey 10 Ocak 1921 tarihinde saat 15.20’de Kurmay Başkanı Muzaffer Bey’e verdiği emirde; 24’üncü Tümenin Eskişehir istikametini örtmesini, 11’inci ve 4’üncü Tümenlerin Oklubalı – İnönü bölgesine savunma hattı kurmasını söylemiştir.²⁹

Türk kuvvetleri kendinden sayıca üstün ve iyi donatılmış bir orduya karşı tüm imkân ve kabiliyeti ile savunma muharebesini sürdürmüş müteakibinde merkezin stratejisi sebebiyle Eskişehir – Ankara istikametinin güvenliğini sağlamak maksadıyla 10 Ocak 1921 akşamında yeni savunma hattı işgal etmek üzere Beşkardeş – Zemzemiye – Oklubalı hattına çekilmiştir. Bu hamle karşısında tedirgin olan ve mevcut savunmayı aşamayan Yunan kuvvetleri ise Türk ordusunun mukavemeti karşısında ileri harekâta devam edememiş ve 11 Ocak 1921 sabahında geri çekilmeye başlamıştır.³⁰ Yunan ordusunun geri çekilişi ilk etapta Batı Cephesi tarafından tespit edilememiştir. Miralay İsmet Bey yine 11 Ocak 1921 tarihinde verdiği raporda; duşmanın 9-10 Ocak 1921 muharebelerinde fazla sayıda kayıp verdiğini, bugün itibarıyla faaliyette bulunmadığını, durumunun tespit edilmeye çalışıldığını ve Batı Cephesi birliklerince ele geçirilen yeni savunma hattını belirttiştir.³¹

Türk ordusu keşif faaliyetleri neticesinde Yunan birliklerinin geri çekildiğini anlamış ve 12 Ocak 1921 tarihinde takip harekâtına başlamıştır. Cephe komutanının tekrar ele geçirilen İnönü istasyonunda yazdırdığı aynı gün tarihli sabah ve akşam harp raporlarında takip harekâtının ilerleyişi aktarılmıştır.³² Yunan ordusunun geri

27 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı:91, Belge Nu: 2273, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991), 24.

28 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 429.

29 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı:127, Belge Nu: 28, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2011), 97.

30 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 430.

31 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Belge Nu: 38, 2011, 153.

32 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Birinci İnönü Muharebesinde Garp Cephesi ve 24’üncü*

çekilişinin zamanında keşif edilememesi, süvari grubunun yorgunluğu ve imkânların kısıtlı olması nedeniyle takip harekâtı sadece düşmanı kovalamak maksatlı icra edilmiştir. 11 – 17 Ocak 1921 tarihleri arasında devam eden Türk ordusunun takip harekâtı Yunan birliklerinin Birinci İnönü Muharebesi öncesinde zapt ettikleri mevzilere tekrar yerleşmesi ile sona ermiştir.³³ Birinci İnönü Muharebesinde Türk ordusunun zayıtı; 4 subay 117 er şehit, 12 subay 85 er yaralı, 5 subay 29 er esir olmak üzere toplam 252 personel olmuştur. Yunan ordusunun zayıtı ise; 8 subay 49 er ölü, 9 subay 145 er yaralı olmak üzere toplam 211 personel olarak tespit edilmiştir.³⁴

Böylece taarruz harekâtı icra eden Yunan ordusu askeri olarak taarruz hedefine ulaşamazken, savunma muharebesi yapan Türk ordusu muharebenin gereklerini yerine getirerek savunma hattını korumuş ve Yunanlılar karşısında zafer kazanmıştır. Bu vesile ile Mustafa Kemal Atatürk 11 Ocak 1921 tarihinde Miralay İsmet Bey nezdinde Türk kara ordusuna meclisin ve milletin içten tebriklerini göndermiştir. 12 Ocak 1921 tarihinde ise Cephe Komutanı cevaben Atatürk ve Türkiye Büyük Millet Meclisine duygularını ve şükranlarını arz eden bir telgraf çekmiştir.³⁵ 13 Ocak 1921 tarihinde ise Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa Mecliste İnönü muharebesi hakkında malumat verirken sonuçla ilgili şu değerlendirmede bulunmuştur; *“Düşman malzemesini Bursa'ya kadar köylülerin vesaiti ile nakletmişlerdir. Düşman efradı Bursa'ya kadar çekileceklerini söylemişlerdir, ikinci süvari grubu bugün Mezit vadisi boyunca Nazıfpaşa hattına kadar ilerleyecek ve arkasından şimalden, Yenişehir istikametinde taarruz yapacak. Bu suretle İnönü Muharebesi düşmanın felâketiyle neticelenmiş ve Büyük Millet Meclisinin genç ordusu, daha henüz ikmal olunmamış ordusu ilk rüşdünü bu suretle ispat etmiştir. İnşallah kariben kemale gelecek bu ordu milletin bütün arzularını bilâ noksan ifa edecektir.”*³⁶ Fevzi Paşanın bu konuşmasının ardından İzmir Mebusu Mahmut Esat Bey ve Bursa Mebusu Muhittin Baha Bey tarafından meclise verilen *“İnönü Muharebesi münasebetiyle Garp Cephesi Kumandanı İsmet Beyin bir derece terfi ettirilmesine dair”* teklif kabul edilmiş ve miralay (albay) rütbesindeki İsmet Bey mirliva (tuğgeneral) rütbesine terfi ettirilmiştir.³⁷

Birinci İnönü Muharebesinin her iki taraf içinde siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal sonuçları olmuştur. Türk tarafı için Birinci İnönü Muharebesi ile kazanılan zafer T.B.M.M. hükümetine iç politikada ve dış politikada saygınlık ve güven duygusu kazandırmış; ülke içerisinde isyanlar azalıp, siyasi oluşum netleşip, devlet teşkilatlanması oturmaya başlarken, dış politikada SSCB ve Afganistan ile dostluk antlaşma-

Tümen Cerideleri, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2019), 60.

33 Tavukçu, “Milli Mücadele’de İnönü Muharebeleri”, 109 – 111.

34 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 246.

35 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Birinci İnönü Muharebesinde Garp Cephesi*, 2019, 64.

36 “T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (13.01.1337)”, T.B.M.M., Devre:1, İçtima:133, Celse:2, s.281, Erişim 26.12.2020, <https://www.T.B.M.M.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/T.B.M.M./d01/c007/T.B.M.M.01007133.pdf>.

37 “T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (13.01.1337)”, 286.

ları imzalanmasına vesile olmuştur. İç politikada kurulmaya başlayan sistem ile vergilendirme düzenli hale getirilmeye başlanmış ve dış politikada yapılan “Moskova Antlaşması” ile Türk ordusunun silah, cephene, teçhizat gibi ihtiyaçları askeri yardımlar ile giderilmeye çalışılmıştır.³⁸ Böylelikle kazanılan zaferin birçok dolaylı ekonomik faydaları olmuştur.

Türk ordusu tensikatını henüz tam anlamıyla tamamlamadığı halde kazandığı zaferle düzenli ordu birlikleri ile harbe devam edilmesinin haklılığını ortaya çıkarmış, milletine güven vermiş ve hem siyaseten hem de askeri olarak ordunun yeniden teşkili ve ikmali eldeki imkânlar dahilinde hızlandırılmıştır. Toplumsal düzeyde ise devlet ağırlığı tekrar hissedilmiş, Milli Mücadele halk tarafından daha çok benimsenmeye ve desteklenmeye başlamıştır. Bunun bir neticesi olarak Milli Hükümet İstanbul yönetimine karşı da daha dayanıklı şekilde taleplerini iletmış ve halk tarafından desteklenmenin verdiği güçle yurt içinde ve dışında daha kolay kabul görmüştür.

Yunan tarafı ve İtilaf Devletleri için Birinci İnönü Muharebesi her anlamda hezimet olmuştur. Siyaseten ve iktisaden umutlarını Anadolu’da direnen halk ve milli hükümetin yok edilmesine bağlayanlar, muharebe sonunda Türklerin sanıldığı gibi tükenmediğini, kendisinden daha güçlü ordulara karşı bile zafer kazanabileceğini ve Anadolu hareketinin basit bir başkaldırı olmadığını anlamıştır. Özellikle Yunan hükümeti İngilizlere karşı zor duruma düşmüş, bunun da ötesinde “Megali İdea” hayaline giden yolda bir darbe yemiştir. Bu sebeple Birinci İnönü Muharebesinin sonucu Yunanlılar açısından ikincisinin nedeni olarak görülmüştür. Nitekim Atina gazetesi Kronos, 10 Ocak 1921 tarihinde General Papulas’ın “*Papulas Anadolu’nun mümkün olduğu kadar süratle temizlenmesini istiyor.*”³⁹ düşüncesine yer vermiştir.

Bunların dışında Birinci İnönü Muharebesi sonrasında Avrupalı devletler Sevr Antlaşmasını yumuşatmayı dolayısıyla taviz vermeyi kararlaştırmış ve Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte T.B.M.M. delegelerini de 23 Şubat – 12 Mart 1921 tarihleri arasında düzenlenen Londra Konferansına davet etmiştir. Bu davet T.B.M.M.’nin uluslararası alanda tanındığının ve Misak-ı Milli’nin dış ilişkilerde gündeme geldiğinin kanıtı olmuştur. Konferans sırasında Osmanlı İmparatorluğu temsilcisi Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa’nın Türk tarafı sözcülüğünü T.B.M.M. temsilcisi Bekir Sami Bey’e bırakması ise Milli hükümetin meşruluğunu kanıtlamıştır.⁴⁰

İnönü Muharebeleri arasında ülke içerisinde milli egemenliğe dönük adımlar atılmıştır. Bunlardan ilki 20 Ocak 1921 tarihinde “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”nun ka-

38 Kültür Bakanlığı, *Atatürk’ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge 1919-1923) - Atatürk Dizisi/34, 1*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 344.

39 Gotthard Jaeschke, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, 16/12, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970), 135.

40 Tavukçu, “Milli Mücadele’de İnönü Muharebeleri”, 157.

bulü olmuştur. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu belirten ilk anayasadan hemen sonra 12 Mart 1921 tarihinde ulusal marş olan “İstiklal Marşı” kabul edilmiştir.⁴¹ Birinci İnönü Muharebesi ile ordunun askeri alanda sağladığı başarı, daha farklı kulvarlarda avantajlar elde edilmesine ve Anadolu üzerinde millet hakimiyetinin temellerinin atılmasına imkân sağlamıştır.

2. İkinci İnönü Muharebesi

2.1. İkinci İnönü Muharebesinin Nedenleri ve Orduların Durumları

İkinci İnönü Muharebesinin nedenleri de birincisi gibi Yunan kaynaklı nedenlerdir. Birinci İnönü Muharebesi sonuçları açısından Yunan ordusu ve yöneticileri için ne kadar karamsarlık getirmiş ise Türk tarafına da bir o kadar umut ve azim aşılamıştır. Muharebenin Türkler açısından başarıya ulaşmasının moral ve motivasyon açısından etkisi büyük olmuştur. İngilizlerin telkinleriyle Yunan yönetimi iki ayı geçen bir aradan sonra, birincisinde başarıya ulaşamadıklarından ötürü benzer nedenlerle tekrar Yunan ordusunu harekete geçirmiştir.⁴²

İki savaş arasında gerçekleştirilen Londra Konferansı, İtilaf Devletleri ve Yunanlılar açısından umduklarını bulamadıkları bir girişim olmuştur. Konstantin iktidarı Birinci İnönü Muharebesiyle İngilizlere sadakatini göstermiş olsa da, halen kendileri açısından birçok nimete sahip Sevr Antlaşması Türklere kabul ettirilememiştir. Diğer yönden İngilizler yeni bir Türk Devletinin doğum sürecini hissetmiş olduğundan milli yönetimi ve ordusunu daha fazla teşkilatlanmadan ve güçlenmeden ortadan kaldırmak istemiştir. Bir başka sebep ise, Yunan Genelkurmayı'nın zamanın aleyhlerine işlediğinin ve her geçen günün Türk ordusunun yararına olduğunu düşünmeleri olmuştur. Bu nedenlerle ilkinden kısa bir süre sonra yine tam manasıyla hazırlanmadan taarruza karar vermişlerdir.⁴³ Bu gibi siyasi ve askeri nedenlerin yanında Birinci İnönü Muharebesinde belirtilen ekonomik ve psikolojik nedenler de sayılabilir. Yunan yönetimi Anadolu ordusunun masrafları için mutlaka Avrupalı devletlerin desteğine muhtaç durumdadır ve bu desteği sağlamanın yolu milli yönetimi yok etmekten geçmektedir. Diğer yandan Yunan kralı ve hükümeti Anadolu'da başarı sağlayarak, hem Yunan ülküsüne hizmet etmiş olmak, hem de toplumsal baskıyı azaltmak istemiştir. Yeni bir taarruz harekâtına karar verilmesinde bu sebepler etkili olmuştur.⁴⁴

41 Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), 123 – 125.

42 Tavukçu, “Milli Mücadele’de İnönü Muharebeleri”, 179.

43 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 277. ; Levent İşcan, “Türk Kurtuluş Savaşı’nda İnönü Muharebeleri”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Nu: 530155, (Eskişehir: 2018), 87 – 88.

44 Selami Türker, “Birinci – İkinci İnönü Muharebeleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tez Nu: 64024, (İstanbul: 1997), 39 – 40.

İki muharebe arasındaki dönemde Türk ve Yunan birlikleri arasında küçük çaplı çatışmalar olmuştur. Türk ordusu bu ara dönemi başka saldırılara karşı hazırlık yaparak, her türlü ikmal faaliyetleri ve teşkilat çalışmaları ile geçirmiştir. Yunan ordusu ise Küçük Asya ordusunun personel mevcudunu yükselterek ve taarruz için gerekli hazırlıkları yaparak bu dönemden yararlanmıştır. Ayrıca Türk ordusunun, tıpkı Birinci İnönü Muharebesi öncesinde meşgul olduğu ve kuvvetlerini bölmek zorunda olduğu Çerkez Ethem hadisesi gibi, 1921 Mart başında çıkan Koçgiri ve Pontus isyanı gibi olaylardan ötürü birliklerinin bir bölümünü bu olaylara görevlendirip muharebe için kullanamayacak olması yeni bir Yunan taarruzuna uygun zemin hazırlamıştır.⁴⁵

Yaklaşan savaşın hazırlık safhasında muharebeye katılan iki taraf ordularında da teşkilat ve kuruluş değişiklikleri olmuştur. Türk ordusu bu anlamda teşkilat, personel, harekât ve ikmal hususlarındaki eksikliklerini tamamlamaya çalışmıştır. Birinci İnönü Muharebesinden sonra uygulamaya konulan yeni düzende piyade tümenleri; üçer taburlu üç piyade alayı, bir hücum taburu, iki bataryalı tümen topçusu, bir süvari ve bir istihkam bölüğü, bir muhabere takımı ve bir sıhhiye bölüğünden müteşkil toplam 5.000 personel olarak tasarlanmıştır. Süvari tümenlerinin ise ikişer alaylı iki süvari tugayından oluşturulması planlanmış ve mevcudu 2000 personel olarak hesaplanmıştır.⁴⁶

Türk ordusunda bazı birliklerin isimleri değişmiştir. Adana Cephesi Komutanlığı 2'nci Kolordu, 3'üncü Kolordu Merkez Ordusu adını almıştır. Bunun dışında Doğu, Batı, Güney, Elcezire Cephe Komutanlıkları, Kocaeli, Ankara ve Kastamonu Dolayları Komutanlıkları ve muhafız birlikleri şeklinde teşkilatlanmıştır. Bu teşkilatlanma içerisinde İkinci İnönü Muharebesine katılan birliklerin kuruluşları şu şekilde tespit edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı; karargâhı ve bağlı birlikleri Eskişehir'de, 11'inci, 24'üncü ve 61'inci Piyade Tümenleri İnönü mevzilerinde, 1'inci Piyade Tümeni ve 3'üncü Süvari Tümeni mevzi ilerisinde örtme görevinde olacak şekilde konuşlanmıştır. Güney Cephesi Komutanlığı; karargâhı ve bağlı birlikleri Konya'da, 23'üncü, 57'inci ve 8'inci Tümenler Afyonkarahisar – Dumlupınar hattında, 4'üncü Tümen Kütahya'da, 41'inci Tümen Pozantı'da, 1'inci, 2'nci ve 4'üncü Süvari Tümenleri sırasıyla Kütahya, Sandıklı ve Çivril'de bulunmaktadır. Kocaeli Grubu; Sakarya'nın doğu ve batısında kendi bölgesinde 7'inci ve Mürettep Piyade Tümenleri, Karamürsel Milli Müfrezesi ve bağlı birliklerden meydana gelirken Kastamonu Grubu; kendi bölgesinde 23'üncü Piyade Alayı, Süvari Bölüğü, bir topçu bataryası, muhabere takımı ve bir ulaştırma müfrezesinden oluşmuştur.⁴⁷ Söz konusu birliklerin toplam kuvveti sayısal olarak 34.175 tüfek, 235 ağır makineli tüfek, 104 sahra topu, 3.500 kılıç olarak tespit edilmiştir.⁴⁸

45 Tavukçu, "Milli Mücadele'de İnönü Muharebeleri", 176.

46 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 434.

47 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 304 - 306.

48 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler*, 7, 1975, 234.

Yunan ordusunda da birlik isimlerinde değişiklikler mevcuttur. İzmir Kolordusu, Girit Tümeni, Adalar Tümeni gibi özel isimli birlikler, 1'inci Kolordu, 5'inci Tümen gibi genel askeri tabire uygun isimler almıştır. Yunan ordusunun genel kuruluşu ve muharebe öncesi tertiplenmesi şu şekilde oluşturulmuştur. Batı Cephesi karşısında; karargâhı ve bağlı birlikleri Bursa'da bulunan 3'üncü Kolordu (10'uncu, 3'üncü, 7'inci Piyade Tümenleri ve Süvari Tugayından mürekkeptir) birlikleri Bursa'nın doğusunda Eskişehir istikametine taarruz maksatlı konuşlanmıştır. Güney Cephesi karşısında; karargâhı ve bağlı birlikleri Uşak'ta bulunan 1'inci Kolordu (2'nci, 13'üncü, 1'inci Piyade Tümenlerinden mürekkeptir) Uşak – Afyon hattında Dumlupınar istikametine taarruz etmek maksatlı konuşlanmıştır. 2'nci Kolordu (5'inci ve 9'uncu Piyade Tümenleri) Alaşehir'de bulunurken, 11'inci Tümen ve 9'uncu, 17'inci, 16'ıncı Alaylar Kocaeli bölgesinde tertiplenmiştir.⁴⁹ Söz konusu birliklerin toplam kuvveti sayısal olarak 41.500 tüfek, 720 ağır makinalı tüfek, 3100 kılıç, 220 sahra topu olarak tespit edilmiştir. İki ordu arasındaki silah sayıları kıyaslandığında Türk ordusunda bulunan 400 kılıç fazlasına karşılık, Yunan ordusunda 7.375 tüfek, 485 ağır makinalı tüfek, 116 sahra topu fazlalığı vardır.⁵⁰ Bu kıyaslama bize personel ve silah üstünlüğünün hangi tarafta olduğuna dair fikir vermektedir.

Muharebe öncesinde hazırlanan orduların harp planları ve amaçları Birinci İnönü Muharebesi planlarını andırmaktadır. Zaten İkinci İnönü Muharebesi, birincisinin rövanş niteliğindedir. Sayı ve teçizat olarak eksik bulunan Türk ordusu Eskişehir – Ankara istikametini her şartta savunacak, Afyon bölgesinde bulunan Yunan birliklerinin Eskişehir istikametine sarkmalarını önleyecek ve kabil olduğunda karşı taarruz yapacaktır. Yunan ordusu ise 3'üncü Kolordu ile Eskişehir'e taarruz edecek Türk birliklerini çember içine alarak imha edecek, 1'inci Kolordu ise Dumlupınar – Afyon istikametini ele geçirmeye müteakip 3'üncü Kolordu ile Eskişehir'de birleşip Ankara istikametine taarruz edecektir.⁵¹ Orduların harekât planlamaları genel anlamda bu şekildedir.

Tarih 23 Mart 1921'e doğru ilerlerken Türk ve Yunan orduları yaklaşan muharebenin hazırlıklarını yapmakla meşgul olmuşlardır. Özellikle Yunan ordusu açısından muharebe sahasında savaşın psikolojik nedenlerinin, önceki savaşta yaşanan başarısızlık nedeniyle daha güçlü hissedildiği tahmin edilmektedir. Binaenaleyh iki tarafta İnönü Muharebeleri arasında geçen sürede birliklerinin teşkilat, ikmal ve eğitim faaliyetlerini geliştirmeye çalışmıştır.

49 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 306 – 307.

50 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 436.

51 İşcan, "Türk Kurtuluş Savaşı'nda İnönü Muharebeleri", 92 - 93.

2.2. İkinci İnönü Muharebesinin Gerçekleşmesi, Siyasi – Askeri – Ekonomik - Toplumsal Sonuçları ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Yunan ordusu 23 Mart 1921 tarihinde yapılan planlama dahilinde 3'üncü ve 1'inci Kolordularıyla taarruza başlamıştır. Yunanlılar ileri harekâta başlayınca Birinci İnönü Muharebesinde olduğu gibi yine muharebenin İnönü mevzilerinde yapılacağını ve Batı Cephesi asıl kuvvetlerinin burada mevzilendiğini tespit etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'da Yunan ordusunun asıl taarruzunu İnönü mevzilerine yapacağını öğrenmiş binaenaleyh savaşın sevk ve idaresi ile yakından alakadar olmuş ve özellikle İnönü mevzileri hakkında malumat almıştır.⁵² Muharebenin başladığı gün İsmet Paşa Genelkurmay Başkanlığına ve Güney Cephesine muharebede birliklere icra ettireceği harekât tarzını bildirdikten sonra, 11'inci Tümen'e de tüm personelin kanının son damlasına kadar direnip savaşması gerekliliğini anlatan Birinci İnönü Muharebesinin yeni bir zaferle taçlandırılması gerektiğini ve kurtuluşun bu yolla geleceğini açıklayan, bu hususların tüm personele anlatılmasını isteyen bir cephe emri yayınlamıştır.⁵³ Böylelikle bu savaşın ulus kaderiyle ortak olduğunu ve tüm birliklerin bu bilinçle görevlerini ifa etmelerini istemiştir.

Fevzi Paşa da 2 Nisan 1921 tarihinde mecliste verdiği beyanatta muharebenin başlangıcında orduların harekât planlarından bahsederken; *"Bu ordunun altı piyade ve bir süvari fırkası; Bursa ve İnönü Cephesinden ve şimalinden, üç piyade ve bir süvari fırkası Uşak - Karahisar hattı cenubundan taarruz ediyorlar, bittabi buna karşı bizim yaptığımız tertibat, düşmanın kısmı küllisine karşı muharebei katiyeyi kabul edip, diğer kısmına karşı işgal muharebesi yapmaktan ibaretti."*⁵⁴ ifadelerini kullanmıştır.

Yunan ordusu 24-25-26 Mart 1921 tarihlerinde saldırını genişleterek devam ettirmiştir. Yunan 1'inci Kolordusu Dumlupınar mevziini 24 Martta işgal etmiştir. Yunan taarruzu karşısında Batı ve Güney Cephesindeki birliklerimiz kademeli olarak geri çekilmeye başlamıştır. 25 Martta Yunan ordusu sadece kara kuvvetleri ile sınırlı kalmamış Eskişehir'e hava harekâtı da düzenlemiştir. Bu nedenle Genelkurmay Başkanlığı olası bir yarılma durumu için Refet Paşanın birliklerinin Ankara istikametini kapatmasını istemiştir. 26 Martta Yunan ordusunun taarruzu şiddetli şekilde devam etmiş, Adapazarı bu tarihte işgale uğramıştır. Taarruzun hızını kesmek amacıyla İsmet Paşa 27 Mart 1921 sabahından itibaren sağ kanat sol kanat ve merkezde Yunan ordusuna karşı taarruza geçilmesini emretmiştir. 27 Mart sabahı başlayan taarruz birkaç kilometre sonra Yunanlılar tarafından durdurulmuştur. 28 Mart 1921 itibari-

52 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 313.

53 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Belge Nu:2314- 2315, 1991, 9 - 14.

54 "T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (02.04.1337)", T.B.M.M., Devre:1, İçtima:15, Celse:2, s.321, Erişim 26.12.2020, <https://www.T.B.M.M.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/T.B.M.M./d01/c009/T.B.M.M.01009015.pdf>.

yle İnönü asıl savunma hattında muharebeler başlayacaktır. Türk ordusu aldığı emir gereği son nefere kadar bu hattı savunacaktır. 23 Martta Bursa ve Uşak üzerinden başlayan Yunan taarruzu, beş gün boyunca mevzi ilerisinde devam etmiş ve 28 Martta İnönü mevzilerinde şiddetli çarpışmalar başlamıştır.⁵⁵

28 Mart 1921 tarihinde Yunan ordusu Metris tepeyi işgal ettikten sonra İnönü mevzilerinde durum kritikleşmiştir. Muharebenin nabzını iyi tutan İsmet Paşa 61'inci Tümeni karşı taarruza kaldırmış ve 24'üncü Tümene gönderdiği emirde; *"Düşman evvelâ Hayriye'yi ve müteakiben Metris Tepe'yi işgal etmiştir. Sağ Cenah Grubu ihtiyatlarıyla mukabil taarruz yapmaktadır. Yirmi Dördüncü Fırka mevzilerini kat'iyen muhafaza edecek ve bilhassa topçusuyla Metris Tepe'ye dahil olan düşman aleyhine 61.Fırka'nın yaptığı mukabil taarruzu ihzar ve teshil edecektir."*⁵⁶ diyerek savunma hattını sabitlemiş ve karşı taarruz hızını şiddetlendirmek istemiştir. Ancak personel ve silah üstünlüğü avantajı olan Yunan birliklerine icra edilen karşı taarruzlar sonuç getirmemiş, Yunan taarruzu 29 ve 30 Mart 1921 günlerinde de şiddetle devam etmiştir.

Sağ kanattan ve cepheden taarruz eden Yunan Kolordusunun ilerlemesi karşısında kısa mesafeli ve bölgesel çekilmeler olsa da, vatanını koruyan Türk ordusunun sağ kanat grubu mevzilerini terk etmemiş ve azim ve sabırla savaşarak Yunan taarruzlarını durdurmuştur. Söz konusu kesimde bulunan Yunan birlikleri bu çetin savunma karşısında geri çekilmeye başlamıştır. Aynı gün öğleden sonra İsmet Paşanın 31 Mart 1921 tarihinde sağ kanat ihtiyatta olacak şekilde sol kanatla tekrar karşı taarruz yapılacağına dair emri birliklere gelmiştir. Nitekim 31 Mart 1921 tarihinde yapılan karşı taarruzla Metristepe'nin ele geçirilmesinden sonra ağır kayıplar veren Yunan birlikleri aynı günün gecesi geri çekilmeye başlamış ve 1 Nisan 1921 tarihinde saat 18:30'da en son artçı birliklerinin de geri çekilmesiyle İkinci İnönü Muharebesi Türk ordusunun zaferi ile bitmiştir.⁵⁷

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın 1 Nisan 1921 tarihinde T.B.M.M.'ye gönderdiği raporu şu şekildedir; *"Metris Tepe'den 1.4.37 saat 6.30 sonrada gördüğüm vaziyet: Gündüz bey şimalinde sabahtan beri sebat eden ve dümdar olması muhtemel bulunan bir düşman müfrezesi Sağ Cenah Grubu'nun taarruzuyla gayr-ı muntazam olarak çekiliyor. Yakından takip ediyoruz. Hamidiye istikametinde temas ve faaliyet yok. Bozüyük yanıyor. Düşman binlerce maktulleriyle doldurduğu muharebe meydanını silahlarımıza terk etmiştir."*⁵⁸

55 Tavukçu, "Milli Mücadele'de İnönü Muharebeleri", 204 – 230.

56 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Belge Nu: 2330, 1991, 55 – 56.

57 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 439 – 444.

58 Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı:92, Belge Nu: 2349, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991), 103.

Yeniden teşkil edilen ordunun ikinci zaferini müjdeleyen bu rapor üzerine Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa nezdinde Türk ordusuna şu şekilde tebriklerini iletmiştir; *“Bütün dünya tarihinde sizin İnönü Meydan Muharebesi’nde yüklendiğiniz görev kadar ağır bir görevi üzerine almış komutanlar pek azdır. Millerimizin kurtuluş ve hayatı; dahice idareniz altında şerefle hizmet eden komutan ve silâh arkadaşlarınızın yurtsever kalbine güvenle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstila altındaki bahtsız topraklarımızla, beraber bütün yurt bu gün sonuna kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istilâ hırsı emsalsiz yurt severliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak parça parça olmuştur. Adınızı tarihin kıvanç yazıtına yazan ve bütün ulusu hakkınızda sonsuz minnet ve şükranla süürükleyen kutsal savaş ve zaferinizi kutlarken; üstünde durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir şeref meydanı seyrettirdiği kadar; milletimiz ve kendiniz için çok parlak yükselme ile dolu bir geleceğin ufkuna bakmakta ve hükmetmekte olduğunu söylemek isterim.”*⁵⁹

Anadolu’nun her köşesinde ve T.B.M.M.’de büyük bir sevinç yaşatan bu zafere müteakip Türk ordusu tarafından takip harekâtı başlamıştır. Batı Cephesi Komutanlığına verilen emirde süvari birliklerinin Yunanlıları takip etmesi ve teması daim kılmaları istendikten sonra ileri harekât için her daim hazır bulunmaları emredilmiştir.⁶⁰ Nitekim süvariler Yunan ordusunu eski mevzilerine kadar takip etmiştir. Güneyde ise Türk ordusu birliklerinin geri çekilmesine neden olan ve Afyon’u işgal eden Yunan 1’inci Kolordusu; kuzeyde devam eden İnönü muharebesinin sonucunu dolayısıyla Yunan 3’üncü Kolordusunun geri çekildiğini öğrenmesi üzerine, ileri harekâtını durdurarak birliklerini Afyon’un batısına çekmiştir.⁶¹

Yunan 3’üncü Kolordusunun geri çekilmesiyle Yunan 1’inci Kolordusunun yan ve gerilerine sarkma imkânı yakalayan Türk ordusu bu fırsattan yararlanmak istemiş ve taarruz hazırlıklarına başlamıştır. Bu durumu öngören 1’inci Yunan Kolordusu Komutanı Afyon’u boşaltarak birliklerini Dumlupınar mevzilerine çekmeye başlamıştır.⁶² 8 Nisan 1921 tarihinde Afyon’u geri alan Türk ordusu, Dumlupınar’a çekilmeye çalışan Yunan Kolordusuna karşı ileri harekâta başlamıştır. 8-12 Nisan 1921 tarihleri arasında Aslıhanlar mevkiinde yapılan muharebede Türk birlikleri bir sonuç elde edememiştir. Güney Cephesi Komutanlığı bünyesinde İnönü muharebesinin yarattığı durum sayesinde elde edilen avantajı kullanmak maksadıyla icra edilen Aslıhanlar Muharebesinden sonuç alınamaması üzerine 13-15 Nisan 1921 tarihleri arasında Dumlupınar mevzilerine yerleşen Yunan Kolordusuna tekrar taarruz edilmiş, ancak yine bir sonuç elde edilememiştir.⁶³ 23 Marttan itibaren devam eden muharebelerde her iki tarafında çok sayıda kayıpları

59 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Yarım Elma Yayınları, 391.

60 Genelkurmay Başkanlığı *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 452.

61 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 441.

62 Genelkurmay Başkanlığı *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 540.

63 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 443 - 447.

olmuştur. Tespit edilen bilgilere göre Türk ordusunda; 681 şehit, 1822 yaralı, 6 esir, 1361 kayıp, 1080 firar olmak üzere toplam 3950 personel savaş dışı kalırken Yunan ordusunda ise; 755 ölü, 2773 yaralı, 403 kayıp olmak üzere toplam 3931 kişi zayıat bulunmaktadır.⁶⁴

Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebelerindeki Türk taarruzu, birbiri ile irtibatı kopmuş durumda olan Yunan Kolordularından 1'incisine karşı düzenlenmiş olup, eldeki birlik sayısı yeterli olmasına rağmen Güney Cephesi Komutanlığının bazı taktiksel hataları nedeniyle başarıya ulaşmamıştır. Bundan sonraki süreçte bu tarz durumların önüne geçebilmek adına 1-8 Mayıs 1921 tarihleri arasında her iki cephe birlikleri birleştirilerek İsmet Paşa'nın komutasında Batı Cephesi Komutanlığı emrine verilmiş ve kolordular iki ya da üç tümenli gruplar olarak yeniden teşkil edilmiştir.⁶⁵

İkinci İnönü zaferinin de birincisi gibi siyasi ve askeri sonuçları olmuştur. T.B.M.M. ve Türk ordusunun muharebenin sonuçları çerçevesinde elde ettiği siyasi avantajlar arasında; hükümetinin varlığını İtilaf Devletlerine kabul ettirmesi, iç ve dış politikada hükümetin nüfusunun artması ve egemenliğinin pekişmesi, İtilaf Devletleri arasında baş göstermeye başlayan görüş ayrılıklarının daha da netleşmesi ile Fransızların ve İtalyanların işgal ettikleri bazı bölgelerden çekilmesi⁶⁶, İtilaf Devletlerinin uzun zaman ısrar ettiği Sevr Antlaşması hükümlerinde ciddi değişikliklere gitmesi, SSCB'nin T.B.M.M.'ne Yunanlıların tahribatına karşılık olarak 30.000 altın rubleyi hibe etmesi gibi hususlar sayılabilir.⁶⁷ Basın alanında ise işgal güçleri tarafından uygulanan sansür, her iki zaferden sonra azalmaya ve basın organları Milli Mücadele ile ilgili yayın yapabilmeye başlamışlardır.⁶⁸ Söz konusu dönemde toplumsal alanda etkisi oldukça yüksek olan gazeteler sayesinde daha çok insan verilen mücadeleye destek olmuştur.

İkinci İnönü Muharebesinin özellikle Türk ordusunu etkileyen sonuçları ise; askeri strateji ve taktik doğrultusunda savunma savaşına dair hususların netleşmesi, ordunun elverişsiz şartlar içerisinde ikinci kez kazandığı bu zaferle kendine güveninin ve sevk - idare işlerliğinin yükselmesi, savaş esnasında tatbik edilen tecrübeler içerisinde ordunun teşkilat yapısının güncellenmesi şeklinde sıralayabiliriz.⁶⁹

Sonuç

Türk milletinin 1911 – 1922 yılları arasında devam eden savaşlar dönemi içerisinde 1919 – 1922 yılları arasında gerçekleşen Milli Mücadele'sinin, Milli Mücadele

64 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 512.

65 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 4/1, 1984, 448.

66 Mevlüt Çelebi, "Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye – İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 31/91, (2015): 97-103.

67 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 514.

68 Yücel Özkaya, *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın (1919 – 1921)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, (Ankara: 1989), 71.

69 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi*, 2/3, 1999, 513 - 515.

dönemi içerisinde de İnönü Muharebelerinin ayrı bir yeri ve önemi olmuştur. Siyasi, askeri, ekonomik ve psikolojik olarak sınırlı imkânlar dahilinde devletin ve milletin istiklali için başlatılan bağımsızlık mücadelesinin ilk zaferleri olan İnönü Muharebeleri, hem arşiv kaynakları hem de birincil ve ikincil kaynaklar yardımıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Uzun yıllar devam eden muharebelerin ardından devlet ve toplum düzeyinde her anlamda tükenmişlik yaşanmasına rağmen, Milli Mücadele askeri açıdan Kuva-yı Milliye ile başlamış ve süreç içerisinde evrimleşerek 1921 yılında İnönü Muharebelerini ortaya çıkarmıştır. Bu muharebeler hem devlet ve ordu yapılanmasının hem de toplumsal bütünlüğün pekişmesine çok büyük katkılar sağlamıştır.

Milli Mücadele'nin başından itibaren hedeflerini Misak-ı Milli ile belirleyen Türk milleti, istiklal ve hürriyetinin tanınmasını ve vatanında barış içinde yaşamayı talep etmiştir. Bu emele ulaşmakta ilk adım İnönü Muharebeleri olmuştur. Muharebeler arasında icra edilen uluslararası konferanslarda ve antlaşmalarda da bu hususu dile getiren T.B.M.M., İnönü Muharebeleri ile de Türk milletinin sulh ve istiklalden vazgeçmeyeceğini kanıtlamıştır. İnönü Muharebelerinin kendine özgü siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal/psikolojik sonuçları önem arz etmiştir. Bu başlıkların dışında her iki muharebenin dış politikada ve basın alanında da olumlu sonuçları olduğu beyan edilmiştir. Böylelikle hem dış politikada hem de iç politikada verilen mücadeleye destek artmıştır. 1921 yılı içerisinde başka muharebelere de girecek olan Türk ordusu, İnönü mevzilerinde kazandığı tecrübeleri gelecekte yaşayacağı durumlara uyarlayabilmiştir.

Türk tarihinin en fırtınalı dönemlerinden olan Milli Mücadele döneminde Türk ordusunun bu ilk iki kritik muharebesi, doğru açıdan bakıldığında İstiklal Harbi'nin mevcudiyetini belirleyen harplerdir. İnönü Muharebeleri sayesinde iç ve dış politikada taraftar bulan T.B.M.M. hükümeti siyasi ve askeri olarak ilkelerini netleştirebilmiştir. 6 Ocak – 1 Nisan 1921 tarihleri arasında gelişen siyasi olaylarla birlikte ele alınan İnönü Muharebeleri, yeni Türk Devletinin yeniden teşkilatlanan ordusunun hem düşmanla hem iç isyanlarla mücadele edildiği bir dönemde yurttan ve cihanda tanınmasını ve Türk milletinin Anadolu'da varlığının anlaşılmasını sağlamıştır.

Bu bağlamda İnönü Muharebeleri ekseninde vatan ve istiklal kutsiyeti, ordunun yeniden teşkili çalışmaları, milli hükümet ile devlet düzeninin tekrar tesis edilmesi gayretleri binlerce yıllık Türk devlet geleneği mirasının ışığından beslenerek hayat bulmuştur. İnönü Muharebeleri Türk İstiklal Harbi'nin zaferle nihayete ermesinde ilk ve önemli bir adım olmuştur. Bu ilk adımlar, Türk milletinin varlığının ve bağımsızlığının silinip atılmayacağını deklarasyonu olan Milli Mücadelenin sağlam ayaklarla doğrulmasında kritik bir hassasiyet yüklenmiş ve yönetimin her alanda kendini ispat etmesine olanak sunarak Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun istinatgahlarından olmuştur.

Kaynakça

- Akşin, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*. 27. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Çanlı, Mehmet. "Milli Mücadele'de Uygulanan Askeri Strateji". Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı. 2019.
- Çelebi, Mevlüt. "Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye – İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 31/91. 2015, s. 93 - 130.
- Eroğlu, Hamza. "İsmet İnönü ve I. ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 2/4. 1985, s. 65 - 83.
- Ertan, Temuçin Faik. *Başlangıcından günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019.
- Finkel, Caroline. *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2020.
- Genelkurmay Başkanlığı. *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)*. 7. Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, 1975.
- _____. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (T.B.M.M. Hükümeti Dönemi 23 Nisan 1920-29 Ekim 1923)*. 4/1. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984.
- _____. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*. 2/1. 2.Baskı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994.
- _____. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*. 2/2. 3.Baskı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999.
- _____. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*. 2/3. 3.Baskı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999.
- Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*. Sayı:127. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2011.
- _____. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi)*. Sayı:129. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2012.
- _____. *Birinci İnönü Muharebesinde Garp Cephesi ve 24'üncü Tümen Cerideleri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2019.
- _____. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*. Sayı:91. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991.
- _____. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*. Sayı:92. Ankara:

Genelkurmay Basımevi, 1991.

Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi. *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*. Sayı: 1. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1952.

İnalçık, Halil. *Osmanlı ve Avrupa*. İstanbul: Kronik Kitap, 2017.

İşcan, Levent. “Türk Kurtuluş Savaşı’nda İnönü Muharebeleri”. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tez Nu: 530155. Eskişehir: 2018.

Jaeschke, Gotthard. *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*. 16/12. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970.

Kültür Bakanlığı. *Atatürk’ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge 1919-1923) - Atatürk Dizisi/34*. 1. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Mango, Andrew. *Sultan’dan Atatürk’e Türkiye*. İstanbul: Pegasus yayınları, 2011.

Mustafa Kemal Atatürk. *Nutuk*. Yarım Elma Yayınları, -.

Ortaylı, İlber. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.

Öz Akçora, Ergün. “Batı Cephesinin Kuruluşu ve Birinci İnönü Muharebesindeki Yeri”. *Fırat Üniversitesi Dergisi*. 1/2. 1987, s. 15 - 28.

Özkaya, Yücel. *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın (1919 – 1921)*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: 1989.

Özlü, Hüsnü. “Harp Raporlarına Göre Birinci İnönü Muharebesi’nin Analizi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 28/82. 2012, s. 25 - 52.

Tansel, Selahattin. *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*. 4.Cilt, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1974.

Tavukçu, İbrahim. “Milli Mücadele’de İnönü Muharebeleri”. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. Tez Nu: 609267. Ankara: 2019.

T.B.M.M. “T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (13.01.1337)”. Erişim 26.12.2021. <https://www.T.B.M.M..gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/T.B.M.M./d01/c007/T.B.M.M.01007133.pdf>.

T.B.M.M. “T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (02.04.1337)”. Erişim 26.12.2021.

<https://www.T.B.M.M..gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/T.B.M.M./d01/c009/T.B.M.M.01009015.pdf>.

Türker, Selami. “Birinci – İkinci İnönü Muharebeleri”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Tez Nu: 64024. İstanbul: 1997.

Türkmen, Zekeriya. "Ordulaşan Millet: Türkler Birinci Dünya Harbi'nden Türk İstiklal Mücadelesine Uzanan Süreçte Ordu – Millet dayanışması". *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü*. Editör, A.Sefa Özkaya. 3.Baskı. İstanbul: Kronik Kitap, 2020.

Uyar, Mesut ve Edward J. Ericson. *Osmanlı Askeri Tarihi*. 3.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.